

2025-05-09
Dnr: KS 2025/00020

Informationsklass: Publik

Nuläges- och behovsanalys till program för hållbarhet

Stadsledningskontoret
721 87 Västerås
021-39 00 00 • www.vasteras.se

Hannah Galic
021-39 11 22 • hannah.galic@vasteras.se



VÄSTERÅS STAD

2025-05-09

Innehållsförteckning

1. Sammanfattande slutsatser	3
2. Inledning	4
2.1. Internationell styrning för hållbarhet.....	4
2.1.1. AGENDA 2030.....	4
2.1.2. MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER	5
2.1.3. MILJÖ OCH KLIMAT	6
2.2. Nationell styrning för hållbarhet.....	8
3. Styrning i koncernen Västerås stad.....	12
3.1. Styrmodellen	12
3.2. Bolagsstyrning	14
3.3. Ekonomiska mål.....	15
3.4. Samhällsbyggnad och översiktsplanering.....	16
3.5. Hållbarhetsstyrning i Västerås stad.....	17
3.5.1. STYRNING INOM EKOLOGISK HÅLLBARHET.....	18
3.5.2. STYRNING INOM SOCIAL HÅLLBARHET	19
3.5.3. STYRNING INOM EKONOMISK HÅLLBARHET	20
4. Nuläge för hållbar utveckling i Västerås och i omvärlden	22
4.1. Nuläge i Västerås	22
4.1.1. EKOLOGISK HÅLLBARHET	22
4.1.2. SOCIAL HÅLLBARHET	24
4.1.3. EKONOMISK HÅLLBARHET.....	27
4.2. Omvärldstrender som påverkar Västerås.....	29
5. Behov från invånare.....	32
5.1. Barn och unga	32
5.2. Kommunala råd med invånargrupper	33
5.3. Näringsliv.....	36
6. Begrepp och definitioner	37
6.1. Planetära gränser.....	37
6.2. Ekologiskt fotavtryck	37
6.3. Donut modellen/munkmodellen	38

2025-05-09

1. Sammanfattande slutsatser

Denna rapport tydliggör att Västerås stad har en mycket viktig roll att fylla när gäller arbetet med hållbar utveckling. På såväl internationellt som nationellt plan finns både lagstiftning och kraftfulla mål som säger att offentlig sektor ska bidra till att skapa ett hållbart samhälle. Lokalt i Västerås stad finns en stark styrning mot hållbarhet genom stadens styrmodell och nuvarande målsättningar. Dock är målen och styrdokumenterna många till antalet och dagens styrning inom hållbarhetsområdet blir därmed något spretig och otydlig.

Det finns många utmaningar lokalt för hållbarheten i Västerås och flera oroväckande globala trender, men samtidigt väldigt goda förutsättningar för Västerås stad, och för Västerås som geografiskt område, att fortsätta utvecklingen mot det hållbara samhället. Behovsanalysen visar bland annat att många externa aktörer från såväl civilsamhälle som näringsliv står redo att samverka. Att skapa ett hållbart samhälle är inget som en ensam aktör kan göra själv men tillsammans kan vi uppnå stora effekter om vi arbetar mot ett gemensamma målbilder. Genom ett samlat hållbarhetsprogram med färre mål kan styrningen tydliggöras. En möjlighet med ett hållbarhetsprogram är även att det blir lättare för fler verksamheter att jacka in sitt arbete mot det gemensamma högre syftet om ett bättre, och mer hållbart, samhälle.

2. Inledning

Denna rapport är ett underlag för framtagande av program för hållbarhet. Rapportens syfte är att tydliggöra nuläge gällande hållbarhet och behoven framåt. Utgångspunkterna är nuvarande styrning, nuläge i Västerås och omvärlden samt behov från våra invånare.

Figur 1. Utgångspunkter för nuläges- och behovsanalys.



I rapporten finns beskrivningar av alla delar i modellen ovan, och varje del beskrivs för sig. Allra först beskrivs internationell och nationell styrning för hållbarhet för att rama in begreppen i en global kontext.

2.1. Internationell styrning för hållbarhet

2.1.1. AGENDA 2030

År 2015 beslutade FN om en Agenda 2030 för hållbar utveckling¹. Agendan innehåller 17 globala mål och 169 delmål. Utvecklingsmålen väver samman alla delar av hållbarhet (ekologisk, social och ekonomisk) ur ett globalt perspektiv. Knutet till varje mål finns delmål och metoder som hjälper till att förtydliga vad som behöver göras. Målen är uppsatta för att uppnå följande till år 2030:

¹ [Globala målen - Läs om Globala målen - 17 mål för hållbar utveckling](#)

2025-05-09

- Att avskaffa extrem fattigdom
- Att minska ojämlikheter och orättvisor i världen
- Att främja fred och rättvisa
- Att lösa klimatkrisen

Alla länder har olika förutsättningar när det gäller att genomföra de globala målen. Vissa har ett litet klimatavtryck men kämpar med utbredd fattigdom, medan andra har en stark ekonomi men stora svårigheter att minska sin miljö- och klimatpåverkan. Det som förenar alla länder är behovet av att göra betydande insatser för att bygga hållbara samhällen – socialt, ekonomiskt och miljömässigt. Globalt sett ligger Sverige i framkant i genomförandet av globala målen. I Sustainable Development Reports ranking² över vilka länder som kommit längst har Sverige kommit etta flera år sedan målen antogs 2015. Men trots det finns stora utmaningar och mycket arbete kvarstår för att målen ska bli verklighet i Sverige. Den nationella samordnaren för Agenda 2030 har i sin slutrapportering kommit fram till att omställningen till hållbar utveckling går för långsamt och att de åtgärder som vidtas är otillräckliga. Sverige har kommit långt inom de flesta målen men trots det stora engagemang och arbete som har bedrivits runt om i Sverige så är det tydligt att omställningen till hållbar utveckling inte kan växlas upp i tid om inte regeringen prioriterar arbetet. Vid sidan av de stora neddragningarna av miljö- och klimatpolitiken så har regeringens Agenda 2030-arbete i praktiken lagts ned. Alla de aktörer, från kommuner till företag, som arbetar med agendan lämnas vind för våg och det blir betydligt svårare att bedriva ett omställningsarbete på systemnivå och över sektorsgränser. För att öka takten och lyckas med omställningen krävs krafttag och ett omfattande utvecklings-, förändrings- och innovationsarbete³.

2.1.2. MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Det internationella arbetet för mänskliga rättigheter tar sin utgångspunkt i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948⁴. De rättigheterna som inryms i den förklaringen har senare vidareutvecklats i ett antal olika konventioner som är bindande för de anslutna staterna. En stor majoritet av världens länder har anslutit sig till konventionerna. Tillsammans utgör de ett universellt ramverk för arbetet med de mänskliga rättigheterna.

² [Sustainable development report 2024 \(sdgindex.org\)](https://sdgindex.org/)

³ [Omställningen kräver systemförändringar och mobilisering nu! \(regeringen.se\)](https://regeringen.se/omstallningen-kraver-systemforandringar-och-mobilisering-nu/)

⁴ [Konventioner om mänskliga rättigheter \(regeringen.se\)](https://regeringen.se/konventioner-om-manskliga-rattigheter/)

2025-05-09

Sveriges regering har de senaste åren tagit fram ett antal nationella handlingsplaner för mänskliga rättigheter som har bidragit till att tydliggöra FN-konventionernas relevans på alla nivåer i det svenska samhället.

De konventioner som Sverige förbundit sig till är:

- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (1966)
- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (1967)
- Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (1965)
- Konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (1979)
- Konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (1984)
- Konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) (1989)
- Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (1995)
- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2006)

Sedan den 1 januari 2020 är artiklarna 1–42 i Barnkonventionen en del av svensk lag. Detta innebär att ett barnrättsperspektiv måste genomsyra all offentlig verksamhet, vilket bland annat innebär att barnets bästa ska beaktas i alla beslut, åtgärder och verksamheter som rör barn. Detta ger både större möjligheter och ett tydligt ansvar för myndigheter, rättsväsende och andra beslutsfattare att omsätta barnkonventionens rättigheter i praktiken. Barnkonventionen har samma rättsliga status som andra lagar i Sverige. Vid eventuella lagkonflikter ska mänskliga rättigheter väga tyngre enligt juridiska regler.

2.1.3. MILJÖ OCH KLIMAT

Parisavtalet

Parisavtalet⁵ är ett internationellt klimatavtal som slöts den 12 december 2015 på Förenta nationernas klimatkonferens i Paris. Parisavtalets huvudmål är att stoppa temperaturökningen så att den stannar under 2 grader, och helst under 1,5 grader, jämfört med tiden före industrialiseringen. Avtalet består av bestämmelser som rör bland annat minskade utsläpp av växthusgaser, klimatanpassning och omfördelning av ekonomiska medel för att hjälpa dem som drabbas av klimatförändringarna.

⁵ <https://unric.org/sv/klimatforandring/>

2025-05-09

I Parisavtalet fastställs att alla länder har ett gemensamt ansvar att stoppa den globala uppvärmningen. Därför har alla länder som skrivit under avtalet upprättat nationella planer för hur de ska minska sina utsläpp, så kallade nationella åtagandeplaner.

EU:s klimat- och energimål 2030

År 2023 beslutade EU om ett antal förslag från kommissionen för att anpassa EU:s klimat-, energi-, transport- och skattepolitik i syfte att minska nettoutsläppen av växthusgaser med minst 55 % till 2030, jämfört med 1990 års nivåer. Länderna har beslutat att unionen ska vara klimatneutral senast 2050. Utsläppen ska minska med hjälp av tre åtgärder:

- handel med utsläppsrätter inom EU
- nationella åtgärder
- upptaget av växthusgaser i skog och mark ökar⁶.

Den gröna given

Den europeiska gröna given⁷ är EU:s bidrag till Parisavtalet, som EU och alla dess länder har skrivit under. Given lanserades 2019 och är ett paket med politiska initiativ som banar väg för en grön omställning i EU, med klimatneutralitet senast 2050 som slutmål. Inom ramen för den gröna given har rådet – tillsammans med Europaparlamentet som medlagstiftare – antagit lagstiftning som har omvandlat strategins vision till lagar och regler som tillämpas i alla EU-länder. Förutom klimatmålet innehåller paketet även initiativ på områden som rör klimatanpassning, energi, miljö och hav, jordbruk, transporter, industri, forskning och innovation, finansiering och regional utveckling.

EU taxonomi

I juni 2020 antog Europaparlamentet taxonomiförordningen⁸ – ett regelverk som definierar vilka typer av verksamheter som kan klassas som hållbara. Syftet är att skapa ett gemensamt system för klassificering inom hela EU, vilket ger tydligare riktlinjer för företag och investerare. Det ska också stimulera ökad privat finansiering av omställningen mot ett klimatneutralt samhälle.

⁶ [Klimat- och energipolitik | EU:s och Sveriges läge och mål | Europaportalen](#)

⁷ [Den europeiska gröna given - Consilium](#)

⁸ [EU-taxonomi: gröna investeringar för att stimulera hållbar finansiering | Ämnen | Europaparlamentet](#)

2025-05-09

Förordningen omfattar sex miljömål och slår fast att en verksamhet anses miljömässigt hållbar om den bidrar till något av dessa mål utan att orsaka betydande skada på de övriga. De sex miljömålen är:

1. Mildra klimatförändringarna (undvika/minska utsläpp av växthusgaser eller öka borttagandet av växthusgaser).
2. Anpassning till klimatförändringarna (minska eller förhindra skadlig påverkan på nuvarande eller förväntat framtida klimat, eller risker för sådan skadlig påverkan).
3. Hållbar användning och skydd av vatten- och marina resurser.
4. Övergång till en cirkulär ekonomi (fokus på återanvändning och återvinning av resurser).
5. Förebygga nedsmutsning och kontroll.
6. Skydd och återuppbyggnad av biologisk mångfald och ekosystem.

Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)

Direktivet för företagens hållbarhetsrapportering syftar till att svara upp mot EU:s klimatmål, Agenda 2030 och främja investeringar i grön omställning. CSRD ställer krav på större företag att följa upp och rapportera sina väsentliga hållbarhetsfrågor enligt standarden European Sustainability Reporting Standards (ESRS)⁹. I förekommande fall ska rapportering också ske enligt EU-taxonomin. Västerås stadshus AB med dotterbolagen Mälarenergi AB, Bostads AB Mimer, Västerås stads strategiska fastigheter AB och Västerås parkerings AB, omfattas av kraven på hållbarhetsrapportering enligt CSRD från och med räkenskapsåret 2025. Den dubbla väsentlighetsanalys som gjorts för Västerås Stadshus AB visar att koncernens verksamhet omfattar åtta av de tio hållbarhetsfrågorna i ESRS.

EU har under våren 2025 beslutat att skjuta fram kraven på hållbarhetsrapportering med två år, till räkenskapsåret 2027. Detta som en del i det så kallade Omnibus-förslaget. Under 2025 och 2026 väntas beslut om storleken på de företag som blir fortsatt rapporteringsskyldiga enligt CSRD.

2.2. Nationell styrning för hållbarhet

Det finns en rad lagar och förordningar som styr olika hållbarhetsområden i Sverige. Därtill finns flera nationella strategier med mål. Nedan presenteras ett urval av de viktigaste nationella lagarna och målen.

⁹ [Corporate sustainability reporting - European Commission](#)

2025-05-09

Regeringsformen – En del av svensk grundlag

I regeringsformen 1 kap 2 § uttrycks att all offentlig verksamhet har ett ansvar att verka för en hållbar utveckling¹⁰. Här står att det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer. Diskriminering ska motverkas och makt ska utövas med respekt för alla människors lika värde. Rätten till arbete, bostad, utbildning, social omsorg och trygghet ska säkerställas. Det allmänna ska även verka för ett jämlikt och demokratiskt samhälle som alla kan vara delaktiga i.

Kommunallagen

Kommunallagens 11 kap. 1 § anger att kommuner och regioner ska ha en god ekonomisk hushållning i sin verksamhet oavsett driftform. Fullmäktige ska besluta om riktlinjer för god ekonomisk hushållning för kommunen eller regionen. I Kommunallagen står även att kommuner och regioner ska förvalta sina medel på ett sådant sätt att krav på god avkastning och betryggande säkerhet kan tillgodoses samt att budgeten ska upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna. En väl balanserad ekonomi är också grunden för en ändamålsenlig och effektiv verksamhet.

Miljöbalken

Miljöbalken¹¹ trädde i kraft 1 januari 1999. Syftet med miljöbalken är att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer kan leva i en hälsosam och god miljö. Många bestämmelser som ingick i tidigare miljölagstiftning har fått en vidare tillämpning i och med miljöbalken. Miljöbalken skall tillämpas så att:

1. Människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan.
2. Värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas.
3. Den biologiska mångfalden bevaras.
4. Mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas.
5. Återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås.

¹⁰ Regeringsformen (1974:152)

¹¹ Miljöbalk (1998:808)

2025-05-09

Socialtjänstlagen

Socialtjänstlagen¹² är en målinriktad ramlag, vilket innebär att lagen lägger ramarna för verksamheten, medan kommunen får utforma verksamheten inom de givna ramarna. Socialtjänstens övergripande mål är att främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Socialtjänsten ska inriktas på att frigöra och utveckla enskilda personers och grupper egna resurser, och att verksamheten ska bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. Lagen utgår från att det är personens individuella behov som avgör rätten till bistånd, och syftet är att tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå.

I juli 2025 väntas en ny socialtjänstlag träda i kraft. Syftet med den nya lagen är att utveckla socialtjänsten till att bli mer förebyggande, tillgänglig och kunskapsbaserad. Förslaget innebär att socialtjänsten ska:

- Arbeta mer förebyggande: Fånga upp behov i ett tidigt skede, innan problemen uppstår eller förvärras. Insatser ska kunna erbjudas snabbare och på ett enklare sätt, utan krav på behovsprövning.
- Bygga på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet: Det stöd som ges ska utformas utifrån den bästa tillgängliga kunskapen om vad som har störst effekt för den enskilda individen.¹³

Miljö kvalitetsmålen

Sveriges miljömål¹⁴ som beslutades av riksdagen 1999 är det nationella genomförandet av den ekologiska dimensionen i Agenda 2030. Miljömålssystemet omfattar ett generationsmål, sexton miljö kvalitetsmål och ett antal etappmål. Generationsmålet innebär att vi till nästa generation ska lämna över ett samhälle där de största miljöproblemen är lösta. Miljö kvalitetsmålen beskriver det miljö tillstånd som arbetet ska leda till och fokuserar på ekologisk hållbarhet, anpassat till svenska förhållanden.

Klimatmål

Sveriges klimatpolitiska ramverk¹⁵ består av en klimatlag, klimatmål och ett klimatpolitiskt råd. Det långsiktiga klimatmålet innebär att Sverige inte ska ha

¹² Socialtjänstlag (2001:453)

¹³ [Proposition om en förebyggande socialtjänstlag \(regeringen.se\)](#)

¹⁴ [Sveriges miljö kvalitetsmål \(sverigesmiljomal.se\)](#)

¹⁵ [Sveriges klimatpolitiska ramverk \(regeringen.se\)](#)

2025-05-09

3. Styrning i koncernen Västerås stad

Koncernen Västerås stads styrning ska skapa förutsättningar för att leverera god service till dem staden är till för och en hållbar samhällsutveckling. Styrningen, kulturen och arbetssätt har fokus på verksamhetens syfte och invånarnas behov, där varje beslutsnivå aktivt verkar för att stimulera samverkan och helhetsperspektiv. Detta beskrivs i policy för styrning, som beslutades av kommunfullmäktige den 13 april 2023¹⁸. Kommunfullmäktige fastställer årligen årsplan med budget för innevarande år samt utblick för tre år framåt¹⁹.

3.1. Styrmodellen

Politikerna styr Västerås stad med en ny styrmodell som började gälla från och med 2024. Den nya styrmodellen innebär att fokus har skiftat från detaljstyrning till mer tillit, med färre mål och ökat fokus på dialog, samverkan och helhetslösningar. Här nedan presenteras en bild av styrmodellen och en beskrivning av dess delar.

Figur 2. Västerås stads styrmodell.



¹⁸ Diarienummer: KS 2023/00416

¹⁹ [Årsplan 2025 \(vasteras.se\)](https://www.vasteras.se/arsplan-2025)

2025-05-09

Vision

Visionen är en beskrivning av den ambition som organisationen Västerås stad har för platsen Västerås och ska vara en riktninggivare vid beslutsfattande. I Västerås stads styrmodell är visionen placerad överst. Det innebär att visionen ska göra avtryck i alla mål och styrdokument och ge kommunen en långsiktig riktning för utvecklingen av Västerås under en lång tid framöver. Västerås stads vision antogs av kommunfullmäktige den 6 februari 2025²⁰.

MÄLARSTADEN MED ENERGI OCH PULS

Vi tänker nytt, testar och lär oss. Vi utmanar, för vi tänker att allt är möjligt. Dina och mina olikheter är våra tillgångar; framgångar når vi tillsammans.

Levande Mälarstad

Mälaren kopplar ihop oss med resten av världen. Skärgården är en levande del av Västerås. Vi värnar om rent vatten och frisk natur. Det ger mat, vila och fartfylld fritid åt alla, året runt.

Världsledande energihuvudstad

Framtiden började här, i innovationens kärna. Vi fortsätter att exportera hållbara idéer och lösningar ut i världen. Kreativa talanger, kloka tänkare och handlingskraftiga entreprenörer utvecklas och väljer att leva här. Västerås är en attraktiv plats att växa upp i, bli kär i och åldras i.

Där vi dansar hem i natten

Här kan vi oplanerat ha en underbar kväll, med lätthet sätta guldkant på en tisdag eller själv arrangera äventyren du längtar efter. Vi ses på gatufest i kvarteret, dans på logen och stora evenemang på arenorna. Det ger ett liv av trygghet och storstadspuls.

Agenda 2030

Agenda 2030, och därmed hållbar utveckling, är placerad näst högst upp i styrmodellen. Det betyder att arbetet tar avstamp i Agenda 2030 och de 17 globala hållbarhetsmålen för all planering och allt arbete.

²⁰ Diarienummer: KS 2024/01197

2025-05-09

Politisk viljeinriktning för mandatperioden

Den politiska viljeinriktningen och de övergripande målen anger hur de styrande vill utveckla Västerås under innevarande mandatperiod. Den politiska viljeinriktningen för mandatperioden 2023–2027 är:

- En jämlik, trygg och socialt hållbar kommun
- En klimatsmart och ekologiskt hållbar kommun
- En kommun med hög sysselsättning, goda arbetsvillkor och ett starkt näringsliv

Varje viljeinriktning har fyra övergripande mål kopplade till sig. Sammanlagt har kommunfullmäktige alltså beslutat om tre övergripande viljeinriktningar och tolv övergripande mål för mandatperioden.

Stadens styrdokument

Stadens styrdokument är en del av Västerås stads styrsystem, vilket beskrivs i Policy för styrningen i koncernen Västerås stad samt i riktlinje för styrdokument²¹. De politiska styrdokumenterna är dokument som är styrande i den kommunala verksamheten och beslutade av kommunfullmäktige, kommunstyrelse eller ansvarig nämnd (eller av tjänsteperson på delegation).

Kommunfullmäktiges mål

Kommunfullmäktige fastställer varje år stadens finansiella mål samt målen för nämnderna, vilket sker i samband med beslutet om årsplanen i oktober. Nämndernas mål grundas på de tre viljeinriktningarna och de tolv övergripande målen för mandatperioden. Dessa mål bygger på en faktabaserad nulägesanalys och politiska prioriteringar, och de fokuserar främst på problem, utmaningar och förbättringsområden som den egna verksamheten kan påverka och arbeta med.

3.2. Bolagsstyrning

En betydande del av Västerås stads verksamhet bedrivs i bolag och kommunalförbund. Kommunstyrelsen har ett övergripande ansvar för hela koncernens resultat och ekonomiska ställning. Staden äger bolag och bedriver företagsverksamhet för att förverkliga kommunala ändamål. Det övergripande syftet är att välja rätt form för varje verksamhet för att skapa största möjliga nytta för kommunen och dess invånare. Bolagen kan vara helägda av Västerås stad, delägda tillsammans med andra kommuner eller delägda tillsammans med andra organisationer.

²¹ Diarienummer: KS 2020/01216

2025-05-09

Västerås stads bolagspolicy²² utgör värdegrund för Västerås stads ägande av bolag och definierar utifrån vilka principer som staden kan välja att bedriva verksamheten i bolagsform. I kommunallagen²³ (KL) finns bestämmelser om kommuners organisation och verksamhetsformer. Oavsett i vilken form kommunen driver verksamhet ska den enligt 3 kap. 11 § KL falla inom den kommunala kompetensen.

Bolagsordningen anger ändamålet med bolaget medan bolagsspecifika ägardirektiv anger vilka ramar, inriktning och konkreta mål som ska gälla för bolagets verksamhet. I ägardirekten för Bostads AB Mimer, Mälarenergi AB, Västerås stads strategiska fastigheter AB och Västerås parkerings AB, står följande:

- Bolaget ska inom ramen för sitt uppdrag bidra till att uppfylla Agenda 2030.
- Bolaget ska inom ramen för sitt uppdrag bidra till att ägaren kan förverkliga Vision 2026 och stadens styrande dokument (program, policys, handlingsplaner och andra riktlinjer) samt att den värdegrund som beslutats av kommunfullmäktige i Västerås genomsyrar bolaget.

3.3. Ekonomiska mål

De finansiella målen ska säkerställa en långsiktigt hållbar ekonomi för Västerås stad och därigenom klara kravet på god ekonomiska hushållning och undvika en stor skuldsättning och försämrad soliditet. De finansiella målen är:

- **Resultatmål.** Kommunfullmäktige har beslutat om ett resultatmål exklusive realisationsvinster och exploatering (jämförelsestörande poster) som över tid ska uppgå till minst 2,5 % av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning. För det enskilda budgetåret 2025 motsvarar 2,5 % av årets skatte- och bidragsprognos ett resultat om 280 miljoner kronor.
- **Soliditetsmål.** Kommunfullmäktige har beslutat om att Västerås stads soliditet ska vara minst 40 %. Västerås stad har i grunden en god soliditet och har historiskt finansierat sin verksamhet och sina investeringar med egna medel.

²² Diarienummer: 2015/144-KS

²³ Kommunallag (2017:725)

2025-05-09

- **Mål för nettouplåning.** Västerås stads nettouplåning för egen räkning ska inte överstiga 3 miljarder kronor enligt kommunfullmäktiges beslut. Nettouplåning avser upplåning minus likvida medel. Likvida medel har under ett antal år överstigit upplåningen och Västerås stad har därmed inte haft någon nettouplåning.

3.4. Samhällsbyggnad och översiktsplanering

Översiktsplanen är en strategisk plan mot en hållbar utveckling²⁴. Västerås översiktsplan 2026²⁵ är ett styrdokument som är vägledande för fysiskt samhällsbyggande och planering. Översiktsplanen handlar om hur Västerås kan växa på ett hållbart sätt. Den beskriver hur vi skapar en bra stadsmiljö och hur landsbygden kan utvecklas. Den beskriver också hur de värden som finns i naturen och den byggda miljön ska tas tillvara. Västerås ska vara en attraktiv och hållbar stad att bo, verka och leva i. Översiktsplanen beskriver tretton olika strategier för en hållbar utveckling. De ska genomsyra planeringen och ge Västerås möjlighet att växa hållbart.

Arbete pågår med en ny översiktsplan. Förslag till ny översiktsplan är på samråd 14 maj till och med 30 september och tar avstamp från den i Aktualitetsprovningen givna inriktningen. Den nya översiktsplanen är ett måldokument och en central funktion i kommunens arbete med att formulera strategier för en hållbar utveckling. Planen ska ge såväl en långsiktig som övergripande utvecklingsstrategi med grunddrag för mark- och vattenanvändningen. Den nya översiktsplanen ska också bidra till att uppfylla mål för det strategiska utvecklingsområdet en hållbar stad. Genom den nya planen blir även översiktsplanen digitalt tillgänglig och bidrar till att göra processen för samhällsplanering mer effektiv som ett led i en mer standardiserad samhällsbyggnadsprocess. En digital översiktsplan förenklar processen med en kontinuerlig översiktsplanering och ökar dess användbarhet. Planförslaget har en planeringshorisont till 2050 med utblick till år 2070. Arbetet med översiktsplanen är ett unikt tillfälle att blicka framåt och utifrån det breda helhetsperspektivet ta ställning till och skapa förståelse för långsiktiga konsekvenser av de val som görs.

²⁴ Enligt Plan- och bygglag (2010:900) ska alla kommuner ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunen. Översiktsplanen är inte bindande men ska ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.

²⁵ Diarienummer KS 2016/00763

2025-05-09

Resultatet ska utgöra ett tydligt stöd för efterföljande planering och lägger grunden för en effektiv samhällsbyggnadsprocess. Planen ska visa på rumsliga lösningar och ge de fysiska förutsättningarna för hållbara sätt att leva samtidigt som vi tar vara på värden i kulturmiljön. Processen ger möjlighet till strategiska vägval och därmed även möjlighet att göra skillnad. Ett strategiskt genomförande av översiktsplanen skapar en struktur som omhändertar och vägleder prioriteringarna i den fysiska planeringen. Västerås har för avsikt att, i enlighet med förändringarna i lagstiftningen, öka fokus på genomförandet av översiktsplanen, vilket även stärker den kontinuerliga planeringen.

För att konkretisera översiktsplanen finns en rad styrdokument med både mål, förhållningssätt, riktlinjer och utvecklingsaktiviteter. Några exempel på det är:

- Fördjupningar av översiktsplanen ex. FÖP 69 Sätra
- Tematiskt tillägg till översiktsplanen, ny mark för verksamheter TÖP 73
- Grönstrukturplan
- Program och handlingsplan för bostadsförsörjning
- Program och handlingsplan för trafikslagsövergripande infrastruktur
- Trafikplan
- Program och riktlinjer för parkering
- Handlingsplan för yt- och grundvatten
- Vattenförsörjningsplan
- VA-plan

3.5. Hållbarhetsstyrning i Västerås stad

Västerås stad styr mot hållbar samhällsutveckling på flera olika sätt och nivåer. Som tidigare nämnts i denna rapport utgår styrningen från styrmodellen där visionen är överst och har en tydlig riktning mot ett hållbart samhälle. Näst överst är Agenda 2030, vilket innebär att kommunens arbete och planering tar avstamp i Agenda 2030 och de 17 globala hållbarhetsmålen. Vidare har den politiska viljeinriktningen och de övergripande målen för mandatperioden en klar koppling till Agenda 2030-målen.

De långsiktiga målsättningarna för hållbar utveckling konkretiseras i program för ekologisk hållbarhet, program för social hållbarhet och näringslivsprogrammet, samt underliggande policys, handlingsplaner och riktlinjer. De tre nämnda programmen täcker in samtliga målområden i Agenda 2030.

2025-05-09

3.5.1. STYRNING INOM EKOLOGISK HÅLLBARHET

Program för ekologisk hållbarhet²⁶ antogs av kommunfullmäktige år 2021. Det övergripande målet i programmet är att Västerås är långsiktigt ekologiskt hållbart senast år 2045. Det är nedbrutet i tre målområden:

- Västerås inverkan på miljö- och klimatförändringar kontinuerligt har minskat²⁷
- Västerås påverkan på miljön ligger inom de planetära gränserna
- Västeråsarnas ekologiska fotavtryck är på en hållbar nivå

Programmet innehåller tre områden med beskrivningar av vad som behöver uppnås i samhället och i kommunkoncernen för att vi ska nå målen:

1. Samhällsplanering och infrastruktur
2. Värna och utveckla naturvärden
3. Konsumtion och engagerade invånare

Program för ekologisk hållbarhet bidrar till att uppfylla följande mål i Agenda 2030:

- Mål 2 – Ingen hunger
- Mål 3 – God hälsa och välbefinnande
- Mål 6 – Rent vatten och sanitet för alla
- Mål 7 – Hållbar energi för alla
- Mål 9 – Hållbar industri, innovationer och infrastruktur
- Mål 11 – Hållbara städer och samhällen
- Mål 12 – Hållbar konsumtion och produktion
- Mål 13 – Bekämpa klimatförändringarna
- Mål 14 – Hav och marina resurser
- Mål 15 – Ekosystem och biologisk mångfald
- Mål 17 – Genomförande och globalt partnerskap

²⁶ Diarienummer: KS 2017/01953

²⁷ Kommunfullmäktige beslutade att revidera klimatmålet den 13 juni 2024 (diarienummer KS 024/00646). Det nya målet säger att Västerås ska uppnå netto-noll utsläpp av växthusgaser senast år 2040.

2025-05-09

För att konkretisera och genomföra programmet finns sammanlagt nio underliggande styrdokument:

- Handlingsplan för en hållbar plastanvändning
- Handlingsplan för förorenade områden*
- Handlingsplan för kemikalier
- Handlingsplan för klimat
- Handlingsplan för natur- och kulturmiljö
- Handlingsplan för utomhusluft*
- Handlingsplan för yt- och grundvatten*
- Renhållningsordning (avfallsplan och föreskrifter)*
- Åtgärdsprogram för omgivningsbuller*
- Energiplan*

Dokument markerade med * är lagstadgade.

3.5.2. STYRNING INOM SOCIAL HÅLLBARHET

Program för social hållbarhet²⁸ antogs av kommunfullmäktige den 6 september 2018. Programmet omfattar sex målområden, vilka framför allt är baserade på Agenda 2030 och det allmännas uppdrag i regeringsformen. Målområdena är:

1. Stärkt **hälsa** och motverkande av alla former av hälsohot
2. **Utbildning** som är likvärdig och inkluderande och som främjar hållbar utveckling
3. Individens rätt till **arbete och sysselsättning**
4. Tillgång till fullgoda, säkra och ekonomiskt överkomliga **bostäder för alla**
5. Inkludering, samhandling och **demokrati**
6. **Trygghet och levande kommundelar**

Syftet med program för social hållbarhet är att skapa förutsättningar för alla invånare i Västerås att leva i ett socialt hållbart samhälle genom att:

- vi ges jämlika förutsättningar för att tillfredsställa grundläggande behov
- vi har tillit i relationer, i lokalsamhället och till samhället i stort
- vi har framtidstro som bidrar till individens och samhällets utveckling

²⁸ Diarienummer: KS 2016/01180

2025-05-09

Program för social hållbarhet bidrar till att uppfylla följande mål i Agenda 2030:

- Mål 1 – Ingen fattigdom
- Mål 2 – Ingen hunger
- Mål 3 – God hälsa och välbefinnande
- Mål 4 – God utbildning
- Mål 5 – Jämställdhet
- Mål 8 – Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
- Mål 9 – Hållbar industri, innovationer och infrastruktur
- Mål 10 – Minskad ojämlikhet
- Mål 11 – Hållbarhet städer och samhällen
- Mål 16 – Fredliga och inkluderande samhällen
- Mål 17 – Genomförande och globalt partnerskap

Programmet är kommunövergripande och vill involvera och inspirera stadens näringsliv, föreningsliv och invånare att delta i arbetet för ett socialt hållbart Västerås. För att genomföra programmet har staden flera stadsövergripande policys och handlingsplaner som bidrar till att uppnå ett eller flera av programmets målområden:

- Policy för jämställdhet
- Policy och handlingsplan för alkohol, narkotika, tobak och spel om pengar (ANDTS)
- Policy och handlingsplan för personer med funktionsnedsättning
- Åtgärdsplan för trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete*
- Riktlinje för nationella minoriteters rättigheter*
- Program och handlingsplan för bostadsförsörjning*

Dokument markerade med * är lagstadgade.

3.5.3. STYRNING INOM EKONOMISK HÅLLBARHET

Idag finns inget politiskt antaget program för ekonomisk hållbarhet. Den ekonomiska hållbarheten är inte explicit definierad men den inkluderas i näringslivsprogrammet samt i kommunens finansiella mål och kravet på god ekonomisk hushållning.

Näringslivsprogrammet²⁹ för 2023-2028 antogs av kommunfullmäktige den 7 december 2023 och uttrycker värdegrunder och förhållningssätt för arbetet med

²⁹ Diarienummer: KS 2023/00670

2025-05-09

utvecklingen av Västerås som ort och koncernen Västerås stad. Programmet avgränsas till områden och uppgifter där Västerås stads koncern har egen rådighet eller har en betydande inverkan på områdets utveckling. Nämnder och bolag som har stor betydelse för näringslivets utveckling ska omsätta programmet i sina årliga verksamhetsplaner.

Den övergripande målbilden för Västerås är att vara en kunskaps- och innovationsnod med hög attraktionskraft och hög sysselsättning. Detta mäts genom följande två parametrar:

- Lönesummeutvecklingen hos dagbefolkningen i kommunen
- Sysselsättningsutvecklingen i kommunen

Näringslivsprogrammet bidrar till att uppfylla följande mål i Agenda 2030:

- Mål 4 – God utbildning för alla
- Mål 8 – Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
- Mål 9 – Hållbar industri, innovationer och infrastruktur

För att uppnå programmet finns fyra fokusområden och prioriteringar under programperioden:

1. En hållbar samhällsplanering med god kunskap om näringslivets behov och utmaningar
2. Kompetensförsörjning – tillhandahåller utbildningar och arbetsmarknadsinsatser som möter näringslivets behov
3. Ökad effektivisering för att förenkla och förbättra för företagare i sina kontakter med Västerås stads koncern
4. Ökad innovation och entreprenörskap genom samverkan

I årsplanen definieras god ekonomisk hushållning som att varje generation bär kostnaderna för den service de konsumerar. Det innebär att kommunen inte ska använda sin förmögenhet för löpande behov, att driftskostnader inte ska finansieras med lån och att löpande intäkter ska täcka driftkostnader. Långsiktig planering är avgörande för att upprätthålla god ekonomisk hushållning. Västerås stad har en femårig investeringsbudget som gäller för perioden 2024-2028. Under våren 2025 görs en revidering av investeringsplanen och beslut beräknas tas sommaren 2025.

2025-05-09

Styrdokument som ska bidra till att uppfylla de finansiella målen är bland annat:

- Investeringspolicy
- Finanspolicy
- Inköps- och upphandlingspolicy
- Policy för styrning i Västerås stad
- Gemensamma ägardirektiv

4. Nuläge för hållbar utveckling i Västerås och i omvärlden

4.1. Nuläge i Västerås

Uppföljning och analys av hållbarheten i Västerås visar att mycket bra arbete görs med positiva effekter, men även att det finns brister inom flera områden.

Förändringar och globala trender påverkar hållbarheten även lokalt i Västerås, vilket ibland begränsar vår möjlighet att påverka på egen hand. Trots detta har kommunen en central roll i att bidra till en hållbar samhällsutveckling. Nedan följer en sammanfattning av nuläget uppdelat på ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet.

4.1.1. EKOLOGISK HÅLLBARHET

I uppföljningen av program för ekologisk hållbarhet 2023³⁰ var det nio mål som bedömdes som "Ej uppnådda", 29 som bedömdes som "Delvis uppnådda" och fyra som "Uppnådda". Inom ekologisk hållbarhet är klimatfrågan avgörande och det krävs ett stort arbete med omställning för att vi ska nå målet om netto-noll utsläpp av växthusgaser till 2040. När det gäller naturvärden visar undersökningar att Västerås idag inte uppfyller miljö kvalitetsnormerna för vatten och luft.

Samhällsplanering och infrastruktur

Det hållbara resandet med gång-, cykel- och kollektivtrafik behöver öka, inte bara ur klimatsynpunkt utan även för att minska förekomsten av luftföroreningar och bullerstörningar, men i stället ökar bilåkandet. Det leder till miljö- och hälsoproblem som exempelvis vid Oxbacken där miljö kvalitetsnormerna för luft överskrids. Utfasningen av kol och olja fortsätter i Västerås mycket tack vare Mälarenergis satsningar och installationen av solceller ökar. Skadliga ämnen i

³⁰ [Hållbarhetsrapport för Västerås 2023.pdf](#)

2025-05-09

samhället ökar på grund av bland annat stadens tillväxt. Avfallshantering och sortering behöver förbättras och avfallsmängderna behöver minska genom ökad återanvändning och återvinning. En verksamhet inom kommunen som främjar detta är Returfabriken. Målsättningarna kring ekologisk hållbarhet och gröna värden i stadsutvecklingen har höjts men det krävs ett mer samlat grepp kring detta både i utvecklingen av nya stadsdelar och i befintlig bebyggelse. Kommunens nybyggnationer har krav på miljöbyggnad silver vilket är ett första steg mot mer energi- och resurseffektiva kommunala byggnader.

Värna och utveckla naturvärden

Miljöbelastningen på våra sjöar och vattendrag behöver minska och idag når inga vattenförekomster i Västerås upp till godkänd status enligt nuvarande krav. En orsak är användningen av kemikalier och trots att förekomsten av skadliga ämnen minskar, tar det lång tid att uppnå effekt på grund av tröga system. Även markföroreningar är en utmaning och här pågår arbete med sanering kontinuerligt. Arbetet med ekosystemtjänster och den gröna infrastrukturen, inklusive dricksvattenproduktion, fiske och rekreation behöver utvecklas för att skydda Mälaren och Västerås natur. Idag finns en konflikt mellan stadsutvecklingen och bevarande av naturområden. Biologiskt värdefulla områden kan försvinna när områden exploateras och kompenseras idag i låg grad. Utveckling och hantering av kompensation när mark exploateras behövs. En lösning kan vara att skapa kommunala natur- och kulturresevat. Förhindra spridning av invasiva arter, både i vatten och på land, är ett annat område där arbete pågår men kunskapen om problematiken behöver öka.

Konsumtion och engagerade invånare

För att underlätta för en cirkulär och hållbar konsumtion krävs bland annat nya innovationer, affärsmodeller och kunskapshöjning. Kunskapshöjande aktiviteter bedrivs av staden inom flera områden exempelvis vid Naturskolan Asköviken, genom energi- och klimatrådgivning och studiebesök hos Mälarenergi men mer skulle kunna göras. Cirkulära affärsmodeller är fortfarande i ett tidigt skede, men begreppet "cirkulär ekonomi" blir alltmer accepterat. Staden, som är en stor upphandlare, gör framsteg när det gäller hållbarhetskrav i upphandlingar och strävar efter att vara en god inköpsorganisation som ställer krav på ekologiskt bra varor och tjänster och efterfrågar mer cirkulära varor och tjänster. Staden bedöms dock inte ha tillräckligt mycket externt arbete kopplat till samarbetspartners för att stimulera utveckling av initiativ kring delningsekonomi. De initiativ som finns är inriktade på energianvändning och mindre på andra ekologiska dimensioner.

2025-05-09

Det finns en efterfrågan från byggsektorn i Västerås på klimatinitiativ och samarbeten med kommunen.

Miljöpolicy

Västerås stads interna miljöarbete fungerar bra där specifika resurser är tilldelade, men generellt behövs det mer struktur och effektivitet. Trots framsteg inom områden som plast och energieffektivisering, saknas långsiktigt arbete kring exempelvis källsortering och tjänsteresor. Det finns potential för förbättring inom upphandling men behov av samordnade resurser för att utveckla det interna miljöarbetet. Det arbete som bedrivs idag går åt rätt håll men ytterligare arbete behövs.

4.1.2. SOCIAL HÅLLBARHET

Alla västeråsare har i dag inte jämlika förutsättningar för en god hälsa och inkludering i samhället. Framför allt är det personer med låg socioekonomi och personer med funktionsnedsättning som mår sämst och som har sämre möjligheter än andra att lyckas med utbildning, försörjning och att vara delaktiga i samhället. Detta är väl känt sedan länge och bekräftas även i uppföljningen av program för social hållbarhet 2023³¹.

I uppföljningen 2023 var det sammanlagt 24 mål som bedömdes inom program för social hållbarhet. Av dessa bedömdes sju mål som "Ej uppnådda", 16 mål som "Delvis uppnådda" och ett mål bedömdes som "Uppnått". Målen inom social hållbarhet är ofta breda samhällsmål och därmed är det svårt att bedöma på en tregradig skala huruvida de är uppnådda eller ej.

Nuläget för var och en av de sex målområdena i programmet för social hållbarhet redovisas nedan. Faktauppgifterna kommer från Region Västmanlands Liv och hälsa-undersökningar³², Trygghetsundersökning³³ och registerdata i stadens egen databas och statistikverktyg³⁴. Analyser och bedömningar är gjorda av tjänstepersoner i Västerås stads organisation och bygger på statistik och verksamhetskunskap.

³¹ [Hållbarhetsrapport 2023 \(vasteras.se\)](https://www.vasteras.se/om-vastra-och-sydre-landstaden/plan-och-program/hallbarhet/hallbarhetsrapport-2023)

³² [Statistik och fakta om områden i Liv och hälsa ung - Region Västmanland](https://www.vasteras.se/om-vastra-och-sydre-landstaden/plan-och-program/hallbarhet/statistik-och-fakta-om-omraden-i-liv-och-halsa-ung-region-vestmanland)

³³ [Brottsförebyggande arbete - Västerås](https://www.vasteras.se/om-vastra-och-sydre-landstaden/plan-och-program/hallbarhet/brottsforebyggande-arbete-vaesteras)

³⁴ [Statistik och analys - Västerås](https://www.vasteras.se/om-vastra-och-sydre-landstaden/plan-och-program/hallbarhet/statistik-och-analys-vaesteras)

2025-05-09

Hälsa

Även om många invånare har en god hälsa är den ojämnt fördelad. Exempelvis har personer med funktionsnedsättning en avsevärt sämre hälsa än övriga befolkningen. Några särskilt viktiga resultat:

- Kvinnor bedömer sin hälsa som sämre än män.
- Personer med funktionsnedsättning bedömer sin hälsa som sämre än personer utan funktionsnedsättning.
- Ohälsosamma levnadsvanor är vanliga. Endast 65 % är tillräckligt fysiskt aktiva enligt nationella rekommendationer.
- Andelen med övervikt eller fetma ökar kontinuerligt, både i Västerås och i riket.
- Den psykiska hälsan bland unga har försämrats. Endast 33 % av tjejerna i åk 9 uppgav år 2023 att de mådde bra eller mycket bra, vilket är en minskning med 22 % sedan 2012.

Utbildning

Detta målområde säger att alla västeråsare ska ha likvärdig tillgång till utbildning på alla nivåer. Utbildningsnivån är totalt sett relativt hög i Västerås och ligger strax över genomsnittet för riket. År 2022 hade 47 % en eftergymnasial utbildning, en siffra som ökat de senaste åren. Skillnaden mellan könen är dock stor och män har en väsentligt lägre utbildningsnivå än vad kvinnor har. Vidare visar statistiken följande:

- När det gäller andelen elever i årskurs 9 som är behöriga till gymnasiet hamnar Västerås strax under nivån för riket, 2023 var andelen 85 %. Skillnaderna i gymnasiebehörighet är mycket stora mellan olika bostadsområden.
- Många tjejer upplever otrygghet i skolan och barn med funktionsnedsättning bedöms ha sämre förutsättningar att ta del av utbildning än andra.

Arbete och sysselsättning

Alla ska ha möjlighet att arbeta och vara sysselsatta. Ett meningsfullt arbete och sysselsättning är avgörande för den enskilda människan och ett avgörande bidrag för samhällets sociala och ekonomiska hållbarhet. Idag är det flera grupper som har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden och Västerås har en högre arbetslöshet än riket.

- Arbetslösheten är förhållandevis hög i Västerås. År 2023 var andelen arbetslösa 6,6 %, medan motsvarande andel i riket var 4,9 %.

2025-05-09

- Arbetslösheten har minskat de senaste åren men ojämlikheten är stor mellan olika grupper och bostadsområden i Västerås. Vissa grupper har svårare att ta sig in på arbetsmarknaden, exempelvis är det vanligare bland personer med funktionsnedsättning och bland utrikesfödda (särskilt kvinnor) att ha svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Bostäder

Tillgängligheten i bostäder, och till bostäder, är relativt god i Västerås. Tillfälligt bedöms den kvantitativa bostadsbristen vara bortbyggd i Västerås tack vare det höga bostadsbyggandet de senaste åren. Just nu har takten för nybyggnation mattats av men det behövs fortsatt planering på både kort och lång sikt för att motverka framtida bostadsbrist.

Nuläges- och bostadsbehovsanalys gjord 2024/2025 för bostadsförsörjningen visar att:

- Västerås fortsätter växa, men i en lägre takt. Befolkningsprognosen visar på mindre ökning av invånare än vad man tidigare räknat med, vilket innebär ett lägre behov av tillskott på nya bostäder.
- Högt bostadsbyggande med hög andel hyresrätter - men inte tillgängliga för alla.
- God tillgång på studentbostäder.
- God tillgång på bostäder för Västerås kompetensförsörjning.
- God tillgång på bostäder för flyktingmottagande.
- Fler Bostad Först-lägenheter till samverkansavtalet för minskad hemlöshet behövs.
- Det vräkningsförebyggande arbetet utvecklas.

Bostadsbehov som inte är tillgodosedda på den lokala bostadsmarknaden:

- Trångbodda hushåll, i flerbostadshus, med låg ekonomisk standard
- Trångbodda hushåll, i flerbostadshus, med barn
- Tillgängliga bostäder med gemensamhetsytor för målgruppen äldre
- Ekonomiskt tillgängliga bostäder för unga, strukturellt hemlösa, personer med funktionsnedsättning och personer som har socialt kontrakt och som ska etablera sig på den ordinarie bostadsmarknaden.

2025-05-09

Demokrati

Enligt program för social hållbarhet ska vi öka förutsättningarna för människor att mötas och för samhandling med civilsamhället, näringsliv och andra samhällsaktörer. Vi ska även sträva efter att säkerställa ett lyhört och inkluderande beslutsfattande på alla nivåer. Inom demokratiområdet är det många siffror som pekar åt fel håll, bland annat:

- Tilliten har sjunkit i samhället, bland unga var det endast drygt 30 % som ansåg att man kunde lita på andra människor år 2023.
- Valdeltagandet har gått ner och Västerås har bland de största skillnaderna i landet när det gäller valdeltagande i det valdistrikt med högst respektive lägst valdeltagande (50 % som lägst och 94 % som högst).

Trygghet och levande kommundelar

Målet säger att alla västeråsare ska känna trygghet och ha möjlighet att på lika villkor röra sig i staden, delta i olika aktiviteter, kultur och i det offentliga livet. Tryggheten är en komplex fråga och påverkas mycket av samhällsutvecklingen och mediebildan.

- Undersökningar visar att i princip alla känner sig trygga under dagtid i Västerås, medan det på kvällen är drygt 60 % som är trygga. Män upplever sig mer trygga än vad kvinnor gör. Skillnaden mellan olika stadsdelar är stor.
- Andelen som uppger att de utsatts för våld har minskat bland både unga och vuxna. Bland unga är andelen ungefär hälften så stor 2023 jämfört med 2006. Bland vuxna är det tydligt att män och kvinnor utsätts för våld på olika platser, män utsätts oftast på allmän plats medan den vanligaste platsen för kvinnor är i hemmet.

4.1.3. EKONOMISK HÅLLBARHET

De drygt 13 000 privata företagen i Västerås ger arbete åt ungefär 74 % av alla som är sysselsatta i Västerås. Näringslivet i Västerås går sammantaget mycket bra och stora investeringar görs, främst av befintliga företag. Även besöksnäringen går fortsatt bra och det finns behov av ytterligare hotellrum i Västerås. Handeln har hämtat sig från pandemin och uppvisar på en sammantagen nivå bra siffror. Utmaningar i form av stor brist på detaljplanelagd verksamhetsmark kvarstår. Även bristen på el-kraft gör att vi har svårigheter att landa nyetablering och även möta expansion av befintligt näringsliv. Vidare är kompetens- och arbetskraftsbristen är en jätteutmaning för näringslivet samtidigt som vi i Västerås

2025-05-09

har en förhållandevis hög arbetslöshet. Krafttag behöver göras för att missmatchen ska minska.

Nuläget för indikatorerna i näringslivsprogrammet visar att sysselsättningsgraden fortsatt är relativt låg i Västerås. År 2023 var det 81,1 % av alla invånare i åldern 20-64 år som var sysselsatta. Bland kommunerna i Sverige varierade sysselsättningsgraden från 70 % till 89 % detta år. I Västerås finns en variation mellan olika åldersgrupper: i gruppen 20-24 år var det 66 % som var sysselsatta medan det bland 50-59-åringar var 86 %. Det finns även variation mellan könen där kvinnor har en sysselsättningsgrad som är ungefär tre procentenheter lägre än sysselsättningsgraden för män³⁵.

När det gäller lönesummeutvecklingen sker en kontinuerlig ökning. Mellan åren 2021- 2023 har den totala lönesumman ökat från närmare 30 000 miljoner kronor till 33 800 miljoner kronor totalt. Lönesumman för män är högre än lönesumman för kvinnor. Summan och utvecklingen för dagbefolkning och nattbefolkning följer samma nivå³⁶.

Bedömningen av god ekonomisk hushållning görs genom att följa upp de av kommunfullmäktige beslutade övergripande målen och till dem knutna nämndmål, finansiella mål och balanskravet. Bolagen följs upp enligt ägardirektiv och kommunalförbunden enligt förbundsordning. Västerås stad och Västerås stads koncern uppnådde 2024 samtliga finansiella mål som kommunfullmäktige fattat beslut om:

- Koncernens soliditet inklusive samtliga pensionsförpliktelser ska vara minst 30 %. Soliditeten var 38,4 % vilket innebär att målet uppfylldes.
- Västerås stads resultat exklusive realisationsvinster och exploatering ska över tid uppgå till 2,5 % av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning. Resultatet var 1,6 % och tillsammans med tidigare års höga resultatnivåer uppfylldes målet över tid.
- Västerås stads soliditet inklusive samtliga pensionsförpliktelser och exklusive internbanken ska vara minst 40 %. Soliditeten var 52,6 % och målet uppfylldes.
- Västerås stads nettouplåning för egen räkning ska inte överstiga 3 mdkr. Nettouplåning är upplåning minus likvida medel. Upplåningen uppgick

³⁵ [Sysseleättning och näringsliv \(kolada.se\)](https://kolada.se)

³⁶ [Sysseleättning och näringsliv \(kolada.se\)](https://kolada.se)

2025-05-09

vid årets slut till 0,4 mdr och likvida medel till 1,0 mdr och målet uppfylldes därmed.

Överskotten i nämnderna beror främst på minskade timmar inom äldreomsorgen, färre elever inom tilldelningsekonomin och färre barn och unga placerade i socialtjänsten, samt färre antal personer som uppbär försörjningsstöd jämfört med årets budget. Underskotten i nämnderna beror huvudsakligen på energikostnader, hyreskostnader och lägre bygglovsintäkter till följd av den lägre aktiviteten inom byggsektorn, men även färre antal barn hos den kommunala utföraren och höga kostnader för vinterväghållning. Även centrala poster visar underskott, bland annat beroende på bidrag till nämnderna utifrån generella statsbidrag. Mälarenergis resultat på 417 mnkr var sämre än budgeterat främst beroende på varmare väder och därmed lägre försäljningsvolym av el och värme. Bostad AB Mimers resultat på 31 mnkr nådde inte upp till budgeterat överskott beroende på fastighetsförsäljningar som var budgeterade men genomfördes året innan.

4.2. Omvärldstrender som påverkar Västerås

Omvärldsspaningen visar på flera globala trender som är oroande, och som vi i Västerås måste förbereda oss på. Vi kan inte bara stå och titta på när förändringarna sker – det är också viktigt att hålla koll för att kunna vara aktiva och bidra till att bryta de negativa utvecklingsspiralerna. Nedan beskrivs några av de mest betydande trenderna i omvärlden.

Demokrati och tillit

Sverige är på det stora hela ett land som kännetecknas av fria och rättssäkra val, yttrandefrihet, föreningsfrihet, mänskliga rättigheter, fria medier och oberoende domstolar. Men på senare år har vårt land upplevt ett sjunkande valdeltagande och stora ekonomiska, sociala och kulturella skillnader mellan olika samhällsgrupper.

Det starka samhällskontraktet, som bygger på ansvar och tillit mellan det offentliga och individen, är grunden för Sveriges välfärd. Traditionellt har det funnits stort förtroende för att det offentliga kan hantera välfärden, men allt fler menar att det inte längre är fallet. Många mer resursstarka medborgare väljer privata alternativ för sin välfärd. Offentlig sektor måste möta samhällets utmaningar, och forskare betonar att en holistisk syn, som tar hänsyn till ekonomiska, ekologiska och sociala behov, är nödvändig – något ingen kommun kan lösa på egen hand. När kommuner och regioner får fler och mer komplexa

2025-05-09

uppdrag samtidigt som resurserna minskar, utmanas samhällskontraktets hållbarhet.

Ojämlika livsvillkor

Människors livsvillkor har under lång tid generellt blivit allt bättre. Samtidigt har skillnaderna i exempelvis inkomster, förmögenhet och hälsa ökat. Samhället har dessutom, i många avseenden, blivit mer oförlåtande mot dem som svårt att hänga med när allt fler av samhällets tjänster digitaliseras och kunskapskraven höjs. Kriminalitet och våld har eskalerat i vissa områden och de som oftast, på olika sätt, drabbas är de som inte har möjlighet att flytta. Människor med sämre livsvillkor finns ofta bland sjukskrivna och arbetslösa, äldre med ohälsa eller låga pensioner (ofta kvinnor), ensamstående låginkomsttagare med barn (ofta kvinnor) samt utrikesfödda med många barn eller kort vistelsetid i Sverige.

Stora skillnader i livsvillkor innebär att hela samhället utsätts för slitningar i form av ökad kriminalitet, färre gemensamma värderingar, lägre tillit, ökad ohälsa och att ansvaret och engagemanget för samhällets gemensamma risker att minska. Ökande skillnader i livsvillkor mellan människor kan också innebära att kommuner och regioner kan få svårare att klara av sitt uppdrag, exempelvis att skapa en likvärdig skola med hög kvalitet för alla³⁷.

Klimatförändringar

Klimatet har alltid varierat naturligt, men de nuvarande snabba förändringarna med utsläpp av växthusgaser som orsakas av mänskliga aktiviteter leder till stigande temperaturer över hela planeten. Den globala medeltemperaturen har ökat med cirka 1,2 grader under de senaste tio åren jämfört med 1800-talets andra hälft, vilket redan har betydande konsekvenser som uppvärmning av världshaven och smältande isar. FN:s klimatpanel IPCC³⁸ varnar för ökade risker med klimatförändringarna och betonar behovet av snabba utsläppsminskningar för att undvika allvarliga effekter på människa och natur.

Behov av ett robust samhälle

Klimatförändringarna innebär att samhället behöver ta hänsyn till, och anpassa sig efter, nya risker såsom extrema väderhändelser, torka och flytt av temperaturzoner. För att hantera effekter av klimatförändringar och minska samhällets sårbarhet behöver bebyggelse och verksamheter anpassas, vilket

³⁷ [SKR Vägval för framtiden 5 – En spaning mot år 2035](#)

³⁸ [IPCC rapport: Klimat i förändring 2023](#)

2025-05-09

innebär kostsamma investeringar för kommuner och regioner. Samtidigt ökar kraven i form av ny lagstiftning på miljö- och klimatområdet både nationellt och från EU, i syfte att dämpa klimatförändringarna. Några exempel på det är nya EU-direktiv för hantering av dricksvatten, avloppsvatten och energieffektivisering. För att kommuner och regioner ska kunna bidra med sin del behövs samtidigt långsiktiga spelregler och ett gemensamt ansvarstagande på internationell, nationell och lokal nivå.

Miljö

Effekterna av miljörisiker har förvärrats både i intensitet och frekvens under de senaste 20 åren. Dessutom är utsikterna för miljörisiker under det kommande decenniet alarmerande. Förutom en förväntad ökning av extrema väderhändelser, finns risk för förlust av biologisk mångfald och ekosystemkollaps. Allvarliga föroreningar, som ger betydande påverkan på både människors hälsa och ekosystem, är ytterligare en risk som behöver få större utrymme på den politiska agendan till 2035³⁹.

Demografisk utveckling

Antalet invånare över 80 år beräknas öka med nästan 50 % de närmsta tio åren, vilket kommer att öka behoven av välfärdstjänster som sjukvård och äldreomsorg. Samtidigt har regelförändringar gjort att invandringen till Sverige minskar och antalet personer i arbetsför ålder förväntas därmed öka blygsamt. Därtill kommer ett minskat barnafödande i hela landet. År 2024 föddes 1 584 barn i Västerås, vilket är ungefär 200 barn färre än antalet födda år 2020.

När arbetskraften inte räcker till går det inte att möta de demografiska utmaningarna och nya behoven enbart genom att rekrytera fler. Utmaningarna kräver att offentlig sektor våga testa nytt. Förutom att satsa på att bibehålla medarbetare och tillvarata samt utveckla kompetensen hos befintliga medarbetare kommer andra arbetssätt, välfärdsteknik, samverkan och attityd vara ett ständigt aktuellt arbete.⁴⁰

³⁹ [WEF Global Risks Report 2025 \(weforum.se\)](https://www.weforum.org/reports/Global-Risks-Report-2025)

⁴⁰ [Vägval för framtiden 5 – En spaning mot år 2035 \(skr.se\)](#)

2025-05-09

5. Behov från invånare

Vilka behov ser våra invånare när det gäller ett hållbart Västerås? Staden har många kontakter och genomför en mängd dialoger inom en rad olika sakfrågor; ofta inför olika förändringar eller utvecklingsarbete men även i syfte att ha kontinuerlig samverkan med grupper av invånare som ingår i de rådgivande organ⁴¹ som träffas regelbundet för dialog. En genomgång av befintlig dokumentation från rådsmöten och genomförda dialoger har gjorts och redovisas här nedan.

5.1. Barn och unga

Västerås stad genom dialoger med olika grupper av unga i många olika sammanhang⁴². Nedan sammanfattas de behov som uttryckts i några av de dialoger som genomförts under de senaste åren; de är Ungdomskonsultuppdrag från 2023 om Västerås innerstad, Ungdomskonsultuppdrag 2024 om hälsa och välbefinnande, Kulturdiallog samt projektarbeten från Västerås 2045:

- **Demokrati och delaktighet.** Att unga blir mer inkluderade och accepterade av vuxna efterfrågas generellt, till exempel genom att vuxna lyssnar aktivt på ungdomar, visar respekt, ger stöd och är tillgängliga. Ökade möjligheter till delaktighet för ungdomar i den kommunala verksamheten och i skolan, till exempel genom Ungdomsfullmäktige och stöd, finansiering och förtroende för elevrådet.
- **Mötesplatser.** Något som önskas är platser för ungdomar att umgås och mötas på i innerstaden. Mötesplatser behöver finnas året runt och för olika åldrar, med olika öppettider och de behöver anpassas för personer med fysiska och psykiska funktionsnedsättningar.
- **Näringsliv.** Man vill ha fler butiker för unga och matställen med mat från andra kulturer och ungdomsanpassade öppettider – och gärna tillfälliga matmarknader och andra marknader.
- **Offentliga miljöer.** Mer grönska och vatten i city efterfrågas, och bättre möjligheter att hålla rent. Övriga förslag är mer färg i staden med dekorationer, växter och statyer är förslag, förslagsvis kan utsatta områden prioriteras för att skapa trygghet och trivsamhet.
- **Trafik och transporter.** Ungdomarna önskar att staden satsar på miljövänliga transporter. Gator skulle behöva anpassas för cykel, buss och

⁴¹ [Rådgivande organ \(vasteras.se\)](https://vasteras.se)

⁴² [Ungdomsdiallog \(vasteras.se\)](https://vasteras.se)

2025-05-09

gång, gång- och cykelvägar kan utökas och säkerhet och tillgänglighet för fotgängare och cyklister förbättras.

- **Trygghet och gemenskap.** Ungdomarna vill minska segregationen och öka gemenskapen. Förslag är att förbättra belysning, rusta upp befintliga bostadsområden samt att utveckla ödsliga och tomma ytor.
- **Aktiviteter och kultur.** Ungdomarna skulle gärna se fler möjligheter till konstuttryck och underhållning i vardagen. Deltagande i idrottsföreningar ska vara möjligt för alla, oavsett ekonomi och man efterfrågar evenemang för olika åldrar under hela året, inte bara på sommaren. Ungdomar önskar möjligheter att vara med och forma kulturarenor och mötesplatser för kulturliv. Vikten av trygga vuxnas närvarande är en ytterligare aspekt som lyfts.

5.2. Kommunala råd med invånargrupper

Kommunala rådet för funktionshinderfrågor (KRF)

De utmaningar som ofta lyfts i samverkan i Kommunala rådet för funktionshinderfrågor har varit att färdtjänsten har kapacitetsbrist och kommunen har begränsat inflytande över upphandlingar, vilket påverkar kvalitet och tillgänglighet. På arbetsmarknaden är stödinsatser otillräckliga och övergången från daglig verksamhet till jobb bristfällig. Många lever på låga ersättningar och har svårt att täcka sina kostnader, särskilt för boende och transporter. Unga med funktionsnedsättning riskerar att hamna i passivitet efter skolan, då stödet vid övergången till arbete är otillräckligt. Boendemiljöer är inte alltid anpassade, och tillgängligheten varierar mellan olika stadsdelar. Vidare innebär den nya socialtjänstlagen förändringar som kräver ökad kompetens och resurser för att säkerställa individanpassat stöd.

Utifrån detta anges behoven vara att kommunen skulle behöva få större inflytande över upphandlingar av färdtjänst och kollektivtrafik, samt stärka kvalitetsuppföljningen. Arbetsmarknadsstödet behöver förbättras genom tätare samverkan mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och kommunen, samt fler anpassade arbetsmöjligheter. För personer med funktionsnedsättning efterfrågas ekonomiska förbättringar, såsom översyn av hyresnivåer och utökade stödinsatser. Bättre samverkan mellan skolan och arbetsmarknaden är ett ytterligare förslag för att undvika att unga fastnar i inaktivitet efter gymnasiet. Vidare finns behov av bättre anpassade boendemiljöer bättre för att säkerställa likvärdiga förutsättningar i hela kommunen.

Kommunala pensionärsrådet (KPR)

2025-05-09

Västerås står inför en rad utmaningar kopplade till en åldrande befolkning, där tillgången till anpassade och prisvärda bostäder är en av de största frågorna. Många äldre vill flytta till mer tillgängliga boenden men hindras av brist på variation och höga kostnader.

Samtidigt innebär förändringar inom vård och omsorg, särskilt genom övergången till Nära vård, att fler äldre förväntas få vård i hemmet, vilket kräver bättre samordning mellan region och kommun. Förändringar inom hemtjänsten väcker också oro för kvalitet och tillgänglighet, särskilt när servicetjänster och omsorgsinsatser kan komma att separeras.

Psykisk ohälsa, ensamhet och social isolering är växande problem där bristen på trygga mötesplatser och generationsöverskridande initiativ försvårar delaktigheten i samhället. Även våld i nära relationer bland äldre lyfts som en viktig fråga, där okunskap om vad som definieras som våld och vart man kan vända sig skapar utsatthet. Digitalt utanförskap är en annan utmaning, där många äldre saknar den kunskap som krävs för att använda samhällstjänster och delta i en alltmer digitaliserad värld. För att möta dessa utmaningar krävs en helhetsstrategi där bostäder, vård, social samvaro och trygghet integreras i stadens planering, med ett tydligare fokus på äldre som en resurs i samhället snarare än en utsatt grupp.

Interreligiösa rådet

Representanterna i Interreligiösa rådet uttrycker att man gärna ser att frågan om religion, tro och existentiella frågor på något sätt lyfts fram mer i hållbarhetsarbetet framåt. Oavsett om en individ är religiös eller inte, är tro och existentiella frågor centrala för hur vi förstår oss själva och andra. De påverkar våra värderingar, vårt sätt att leva och hur vi samverkar i samhället. Bland annat bidrar diskussionen om religion, tro och existentiella frågor till gemenskap och samhörighet, tröst och hopp i svåra tider, socialt engagemang och välgörenhet samt dialog och reflektion kring livets stora frågor.

Samhällsklimatet präglas av ökande polarisering och en växande oro för religiös diskriminering, antisemitism och islamofobi. Medlemmar i olika församlingar upplever osäkerhet och efterfrågar ökad dialog och samverkan för att minska fördomar och stärka sammanhållningen i Västerås.

Rådet har identifierat behov av fler brottsförebyggande insatser för unga, särskilt för att motverka rekrytering till kriminalitet. Samfund så som Västerås moské och

2025-05-09

Ansgarskyrkan bedriver aktiviteter så som läxhjälp och mentorskap, med det finns ett stort behov av samverkan med kommunen och andra aktörer. En annan fråga som lyfts återkommande är trossamfundens roll i samhället och bristande kunskap hos kommuner och myndigheter. Det finns en önskan om att stärka förståelsen för samfundens arbete och att skapa en närmare dialog mellan religiösa företrädare och offentliga aktörer.

Nationella minoriteter

I Sverige finns fem erkända nationella minoriteter: judar, romer, samer (även urfolk), sverigefinnar samt tornedalingar. Individer som tillhör dessa grupper har särskilda rättigheter som rör språk, kultur och inflytande. Trots detta kan minoriteter möta hinder på arbetsmarknaden, bland annat i form av diskriminering och bristande språkligt och kulturellt erkännande. Rasism och hatbrott är också ett problem som drabbar vissa av minoritetsgrupperna. Arbetslöshet är en särskild utmaning för vissa inom dessa grupper. Att säkerställa demokratiskt inflytande för nationella minoriteter är avgörande, likaså att skydda deras mänskliga rättigheter – rätten att behålla sin kultur, sitt språk och sin identitet, samt rätten att inte utsättas för hot, hat eller diskriminering.

Civilsamhället

Västerås stad arbetar sedan länge med en lokal överenskommelse (LÖK) med civilsamhället. LÖKen är att hitta sätt för Västerås stad och civilsamhällets organisationer att förstärka varandra. Konkret innebär det att staden finansierar en samordnare och en samverkansarena vilken alla undertecknande civilsamhällesparter deltar i. Västerås stad och civilsamhället har nyligen tecknat en ny överenskommelse för perioden 2025–2031. LÖKens samverkansarena har identifierat att det finns stora behov av civilsamhällets insatser och engagemang i den tid vi lever i med att förstärka känslan av sammanhang och meningsfullhet för personer i utanförskap och svåra situationer där de offentliga resurserna inte räcker till. Samtidigt går det att se en trend av förändrade former för engagemang i vårt samhälle, många vill hjälpa till i kortare insatser eller skänka pengar – men det är mer utmanande att få människor att ge löfte om en kontinuerlig insats så som vi av tradition har sett på civilsamhälles- och föreningslivsengagemang. Vidare är finansieringen en utmaning för civilsamhället; mindre pengar avsätts till civilsamhället på ett nationellt plan. Detta innebär att många civilsamhällesorganisationer har mindre resurser att bidra med sitt goda och viktiga arbete. Någon form av lösning behövs här, för att stärka upp civilsamhällets möjlighet till kontinuitet. Civilsamhället bygger den demokratiska motståndskraften i vårt samhälle.

2025-05-09

5.3. Näringsliv

Näringslivet är en viktig del av samhället och en förutsättning för att nå hållbarhetsmålen. Ur ett hållbarhetsperspektiv är det av stor vikt att näringslivet har en bra lönsamhet och förutsättningar att växa vad gäller antal anställda. Detta i sin tur gör det möjligt att skapa arbetstillfällen i kommunen. För näringslivet i sin tur är hållbarhetsfrågan högst levande genom både lagstiftning och affärsmöjligheter men också genom kraven på hållbarhetsrapportering enligt CSRD som ställer krav på företag i flera led (även underleverantörer).

Västerås stad samverkar med det lokala näringslivet på många olika sätt. Näringslivsrådet är ett forum där Västerås stads politiker möter näringslivets organisationer och aktörer ur det företags- och innovationsfrämjande systemet. Det är ett forum för dialog och informationsspridning.

Det finns generellt en stark vilja bland företag i Västerås att bidra till den hållbara omställningen. Den utredning om klimatsamarbete⁴³ som gjordes 2022 i syfte att undersöka intresse för samverkan bland näringslivet, akademi, offentlig sektor och civilsamhället visar:

- Att näringslivet och andra aktörer har höga klimatambitioner
- Att det finns en efterfrågan på klimatsamarbete på konkret nivå
- Att kommunen är en viktig part i att ta initiativ och samla aktörerna.

Både små och stora klimatstrategiskt viktiga organisationer uttryckte intresse kring att vara med i samverkan för klimat år 2022 och nu under våren har 2025 har ett formaliserat forum för samverkan skapats. Flera aktörer hade sedan tidigare egna uppsatta mål i frågan och men lyfte samtidigt att klimatfrågan kräver samverkan för att förändring ska bli av.

⁴³ Diarienummer: KS 2021/02229

6. Begrepp och definitioner

Nedan beskrivs några begrepp som är viktiga att känna till i allt hållbarhetsarbete.

6.1. Planetära gränser

Planetära gränser beskriver nio globala processer med gränsvärden som inte får överskridas⁴⁴. Överskrider vi de planetära gränserna rubbar vi olika typer av ekologiska system som skapar förutsättningar för att människan kan leva på jorden och hamnar i ett nytt stadie som är oåterkalleligt. Även om gränserna är satta på en global nivå måste alla hjälpas åt så att de inte överskrids. De nio globala processerna i modellen är:

- 1) Klimatförändring
- 2) Förlust av biologisk mångfald
- 3) Ozonskiktets uttunning i stratosfären
- 4) Havsförsurning
- 5) Biogeokemiska flöden (fosfor- och kvävecykler)
- 6) Förändrad markanvändning (till exempel avskogning)
- 7) Färskvattenanvändning
- 8) Aerosoler i atmosfären (mikroskopiska partiklar i atmosfären som påverkar klimatet och levande organismer)
- 9) Nya kemiska substanser (till exempel organiska föroreningar, radioaktivt material, nanomaterial och mikroplaster)

De planetära gränserna signalerar vilket miljöarbete som är mest akut på det globala planet och kan hjälpa till att prioritera vårt arbete. De planetära gränserna har också haft stort genomslag på den internationella arenan.

6.2. Ekologiskt fotavtryck

Ekologiskt fotavtryck är en viktig utgångspunkt som handlar om miljöpåverkan som beror på invånarnas konsumtion av varor och tjänster⁴⁵. Fotavtrycket ger en bild över vilka resurser som tas i anspråk och hur balansen ser ut mellan de mänskliga aktiviteternas efterfrågan och naturens utbud. Om alla på jorden konsumerar såsom Sveriges medelinvånare skulle det behövas ungefär fyra

⁴⁴ [Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet | Science](#)

⁴⁵ <https://www.footprintnetwork.org/>

2025-05-09

jordklot. För att leva inom planetens gränser ska jordens befolkning hålla sig inom ett jordklot.

Ekologiska fotavtryck tillför något som ofta saknas i traditionellt miljöarbete – konsumtionsperspektivet. I det ekologiska fotavtrycket ingår all påverkan kopplat till de varor och tjänster som konsumeras, även utsläpp som sker i andra delar av världen. Sveriges miljöpåverkan i andra länder är mycket hög och det är viktigt att vi tar ansvar för all miljöpåverkan vi orsakar oavsett var den uppstår.

6.3. Donut modellen/munkmodellen

Munkmodellen lanserades för cirka 10 år sedan av den brittiske ekonomen Kate Raworth och är ett nytt sätt att visualisera ekonomi. Namnet har den fått eftersom den bildsätts med en munkliknade cirkel. Modellens centrala hål beskriver andelen människor som saknar tillgång till livets väsentligheter (hälso- och sjukvård, utbildning, jämlikhet osv.) Den yttre ringen representerar de ekologiska gränserna (planetens gränser) som livet beror av och som inte får överskridas. Munkekonomi är ett sätt att flytta målet från en linjär ekonomi till ett samhälle som frodas inom de ekologiska gränserna.

Modellen vidareutvecklar den världskända idén kring de "planetära gränserna" som har utvecklats under ledning av den svenska forskaren Johan Rockström. Till de nio planetära gränserna adderar munkmodellen tolv sociala grundvillkor (hämtade från Agenda 2030) som behöver vara uppfyllda för en hållbar utveckling. Ekonomin kan med andra ord sägas vara välmående och hållbar först när de tolv sociala grundmålen är uppfyllda utan att de ekologiska gränserna överskrids. Detta visualiseras i munkmodellen med det gröna området mellan den innersta och yttersta ringen.

Kommunens arbete är i regel genomsyrat av en mängd styrdokument, politiska målsättningar och uppföljningskrav – vilket skapar en risk för "styrsignalsträngsel" när olika målsättningar och styrsystem tävlar med varandra om utrymme. Många kommuner efterfrågar därför mer överskådliga och användarvänliga modeller som kan stödja prioritering av fokusområden, planering av insatser och systematiska uppföljningsstrukturer för hållbarhetsarbetet som ofta sträcker sig över förvaltningsgränser. Enligt RISE kan munkmodellen potentiellt svara upp mot denna efterfråga⁴⁶.

⁴⁶ [Hur kan munkmodellen stödja kommuners hållbarhetsarbete? | RISE](#)